

Edward J. Watts

Republika na samrti

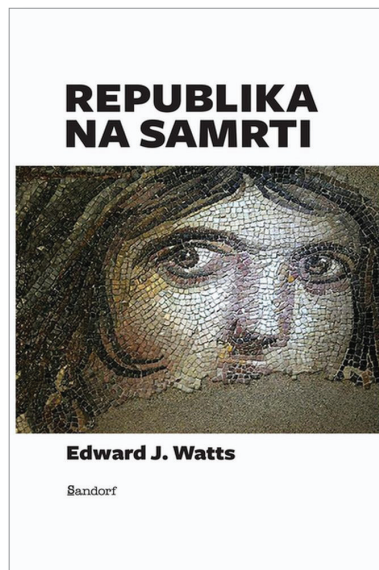
Sandorf, Zagreb, 2020, 315 str.

Zagrebački je Sandorf knjigu američkog sveučilišnog profesora Edwarda J. Wattsa (Kalifornijsko sveučilište u San Diegu) o pretakanju republike u diktaturu, pa autokraciju otisnuo dvije godine nakon njezine pojave u Sjedinjenim Državama, u prosincu 2020.

A onda smo, samo nekoliko tjedana kasnije, 6. siječnja 2021, bitnu liniju autorova razmišljanja mogli uživo pratiti u direktnom televizijskom prijenosu iz Washingtona, kad je razularena rulja krenula vašingtonskim National Mallom i jurnula da osvoji Kapitol, svjetionik američke demokracije. Taj je grozan prizor – ovjekovječen u dugometražnom dokumentarcu koji možete pogledati na raznim platformama – izgledao kao da je nastao na scenariju izvučenom iz ove knjige!

U njoj autor naime prati rimski povijesni tok između 290. godine prije nove ere kad rimska Republika pokazuje i dokazuje svoju čvrstoću jer na velike poraze reagira silnim naporima i novim pobjedama, pa preko posrtnanja Republike u 130-im godinama pr. Kr. kad je, kako kaže autor, „...stabilnosti republike počela prijetiti opća zabrinutost zbog sve veće ekonomske nejednakosti. .... Težnju konsenzusu zbog kojeg je rimska republika u prijašnjim stoljećima bila tako stabilna brzo je zamijenio takav stav prema političkim sporovima po kojem ‘pobjedniku pripada sve’. Između 137. i 133. pr. Kr. senatori su odbacili jedan rimski mirovni sporazum samo da bi kaznili određene političke protivnike, skupina političara opstruirala je zemljišne reforme koje su trebale riješiti društvene i ekonomske nejednakosti, a njihovi protivnici pribjegli su zakonodavnim makinacijama da bi zaobišli njihovu opstrukciju. Zatim, kad se 133. pr. Kr. završila, u Rimu je prvi put nakon više od tri stoljeća došlo do smrtonosnog političkog nasilja” („Predgovor”, str. 22).

Riječ je, dakako, o agrarnoj reformi braće Grakhi koju je skršila kratkovidnost optimata da bi završila umorstvima jednog i drugog brata i pokoljem njihovih pristalica. Da je tad bilo televizijskih prijenosa, izgledali bi slično, samo znatno

krvavije. 6. siječnja 2021. naime u neredima kojima je kumovao tadašnji predsjednik Sjedinjenih Država na odlasku, smrtno je stradalo 5 osoba (uz mnoge ranjene).

No zebnja koja nas je obuzela toga dana imala je istu potku kao i zebnja koja se uvukla u Rimljane prije više od dva milenija: kako će se sve to završiti? U slučaju Sjedinjenih Država – čiji je politički i državni sustav utemeljen na formi i sadržaju upravo rimske Republike, jer su Očevi osnivači Sjedinjenih Američkih Država, redom obrazovani na klasičnim jezicima i inspirirani jedinim republikanskim sustavom koji im je stajao na raspolaganju tako oblikovali Ustav – država je, iako oklijevajući, reagirala: najagresivniji razbijači osuđeni su na vremenske kazne; no izostala je unisona politička osuda jer je stranka predsjednika na odlasku – iz svojih kratkovidnih interesa – odbila to učiniti. Hoće li ovaj presedan imati svoj nastavak, vidjet će se u budućnosti.

I oni u Rimu koji su optimatski masakr političkih protivnika gledali bez aktivnog opredjeljenja, gledat će uskoro nove pokolje koji će i njih uvući u vrtlog građanskih ratova, proskripcija, umorstava i zločina svih vrsta i oblika, te će mnogi iz tog ponora užasa izlaz tražiti pod skutima jednog moćnog i od svih priznatog autokrata. U njihovom je to slučaju bio August, koji je svoju autokratsku poziciju prikrivao imenom principata, ali ga, zapravo smatramo utemeljiteljem Carstva.

U knjizi tako slijedimo cjelokupnu rimsku povijest od dana slave kad nakon poraza koji su doživjeli pod Pirom nalaze snage za daljnje ratovanje i pobjedu, što se u još jasnijoj verziji dogodilo u srazu s Hanibalom, pa preko opisanih prvih sukoba za koje Rimljani nisu našli mirno rješenje, do serije građanskih ratova nakon ubojstva braće Grakhi koji će trajati preko sto godina i pripremiti teren za uspostavu monarhije.

Osnovna je pak teza ove knjige da je u prva dva promatrana stoljeća rimska Republika počivala na snazi konsenzusa političkih elita koje su probleme mogle rješavati stavljajući na prvo mjesto interes zajednice, a ne svoj osobni. Autor pak – što se već iz intonacije riječi iz Predgovora dade naslutiti – zastupa stajalište da je Republika potonula zbog nesposobnosti elita da nađu konsenzus koji su ranije nalazile. No postavlja se pitanje je li u promijenjenim okolnostima, koje autor spominje, ali ne naglašava, takav konsenzus uopće više bio moguć?

Rimom su naime zavladaile dvije sile – koje svijetom vladaju i danas – a to su, prema Salustijevom suvremenom opažanju, *luxuria* i *avaritia*, raskoš i lakomost, koje su stale nemilice razarati tkivo rimske zajednice koja je dotad živjela uz znatno manje međusobne razlike i uz običaje koji su omogućavali građanima, ako ništa drugo, a ono da prežive.

Autoru se čini da su braća Grakhi i njihov način zaobilaženja opstrukcije agrarne reforme dokaz da su elite postale nesposobne za konsenzus. Ali kako postići konsenzus kad je tkivo Republike – a to je slobodni seljak na kojeg se cijela struktura oslanja – pred propašću, a suparnička elita iz svoje uskogrudnosti to ne želi vidjeti?

Nisam po struci ni povjesničar ni politolog, ali tu se otvara niz pitanja na koja autor nije ni htio ni mogao odgovoriti jer je povijesni tok išao svojim pravcem, pa bi sve drugo bilo nagađanje što bi bilo kad bi bilo. A to u životu ne postoji. No ono što je beskrajno dragocjeno u ovoj knjizi je to da je povijesni sraz rimskih elita prikazan izuzetno akribično, da su bez oklijevanja i uljepšavanja – sasvim u skladu s Tacitovim motom *sine ira et studio* – svi nositelji politike ogoljeni do kraja, da su svi njihovi zločini, kao i sve njihove zasluge, točno opisani i navedeni, pa zapravo na čitateljima leži da – ako je *historia magistra vitae* (u što duboko sumnjamo) – pripaze da im se ne dogodi isto ono što se dogodilo Rimljanima. To je ipak sasvim druga priča i vidimo posvuda oko nas, ali i u nas, da su ljudi skloniji biti pod skutima moćnih nego razmišljati svojom glavom i boriti se za interese zajednice.

Ali to više nije sadržaj knjige koju smo željeli predstaviti. No pročitajte je svakako. Da vam poslije ne kažu: Upozorili smo vas!

Zlatko Šešelj